

Наталія ГОЛОВАЦЬКА,

orcid.org/0000-0002-2051-9454

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *natahol68@gmail.com*

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ СЕНСОРНИХ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ НА СЛУХ

У статті досліджено динамічний розвиток семантики англійських сенсорних дієслів на позначення сприйняття на слух в історичному розрізі. Два протидійних підходи до вивчення мови – діахронний (вивчення та аналіз мови в історичному розрізі) й синхронний (вивчення та аналіз мови на окремому часовому відрізку) є визначальними в дослідженні семантики лексичних одиниць, тому їхнє застосування стало вагомим для аналізу семантичної динаміки англійських сенсорних дієслів на позначення сприйняття на слух. Мета статті — дослідити й проаналізувати прошарок англійських сенсорних дієслів на позначення сприйняття на слух в історичному аспекті розвитку їхньої семантики з використанням діахронно-синхронного підходу, встановити періоджерела походження таких сенсорних дієслів, окреслити історичну перспективу їхнього семантичного розвитку, виокремити денотативні лексеми відповідного лексико-семантичного поля, тобто дослідити перспективний розвиток семантики англійських сенсорних дієслів сприйняття на слух в історичному розвитку. У статті також використані порівняльно-історичний метод, семантичний, компонентний і концептуальний аналізи. Ці методи, підходи й аналізи уможливили встановити певні індоєвропейські основи, які є періоджерелами в динамічному розвитку основних англійських сенсорних дієслів на позначення аудитивного (на слух) сприйняття та які утворюють ядро відповідного лексико-семантичного поля. Проведене дослідження засвідчило, що еволюція семантики англійських сенсорних дієслів на позначення аудитивного сприйняття, які складають ядро відповідного лексико-семантичного поля, своїми коренями сягає індоєвропейської прамови й прагерманської мови. В індоєвропейській прамові існує невелика кількість основ, що містять сенсорний компонент або мають денотативне значення чуттєвого сприйняття на слух. Проте не всі вони набули прямого розвитку в германських мовах. Встановлено, що дві індоєвропейські основи надзвичайно продуктивні для розвитку великого пласта лексем на позначення чуттєвого сприйняття слухом у германській та інших групах мов. Є випадки, коли індоєвропейські основи лише частково проявили себе в групі германських мов, тобто стали основою утворення ряду слів у деяких германських мовах, окрім англійської, і навпаки. Однак, доведено, що їхня семантика історично взаємозв'язана. З погляду діахронії та синхронії виявлено й встановлено закономірності розвитку семантики англійських сенсорних дієслів сприйняття на слух, спроектовано типологію семантичних змін цих дієслів.

Ключові слова: сенсорні дієслова, індоєвропейська прामова, етимологія, семантика, діахронно-синхронний.

Natalie HOLOVATSKA,

orcid.org/0000-0002-2051-9454

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities
of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *natahol68@gmail.com*

SOURCES OF ORIGIN OF THE ENGLISH SENSORIAL VERBS DENOTING PERCEPTION BY EAR

The article studies the dynamic semantic development of the English sensorial verbs that denote perception by ear in historical terms. Two opposing approaches to the study of the language – diachronic (a study and analysis of language in historical terms) and synchronic (a study and analysis of language in a separate time period) are crucial in the research of the semantics of lexical units, so their application has become important for analyzing semantic dynamics of the English sensorial verbs that denote perception by ear. The objective of the article is to consider and analyze the layer of the English sensorial verbs that denote perception by ear, in the historical aspect of their semantics development using a diachronic-synchronic approach, to establish the original sources of these sensorial verbs, to outline the historical perspective of their semantic development, to elicit the core lexemes of the corresponding lexical-semantic field, i.e. to explore the perspective development of the English sensorial verbs semantics that denote perception by ear in historical terms. The comparative-historical method, semantic, componential and conceptual analyses are also used in the article. These methods, approaches and analyses have made it possible to establish certain Indo-European stems, which are the

primary sources in the dynamic development of the main English sensorial verbs that denote perception by ear, and which form the core of the corresponding lexical-semantic field. The study showed that the evolution of the semantics of the core English sensorial verbs that denote perception by ear has its roots in the Indo-European protolanguage and Proto-Germanic language. In the Indo-European protolanguage there are several stems that contain a sensorial component or have a denotative sensorial meaning of perception by ear. However, not all of them have straight development in the group of the Germanic languages. It is established that the two Indo-European stems are extremely productive for the development of a large layer of lexemes that denote sensorial perception by ear in the Germanic and other language groups. There are cases when Indo-European stems are only partially apparent in the group of the Germanic languages, i.e. became the basic lexemes for the formation of a number of words in some Germanic languages, besides English and vice versa. However, it is proved that their semantics has been historically interrelated. From the point of view of diachrony and synchrony, the regularities of the semantics development of the English sensorial verbs of perception by ear are determined, the typology of the semantic changes of these verbs is considered.

Key words: sensorial verbs, Indo-European protolanguage, etymology, semantics, diachronic-synchronic.

Постановка проблеми. Будь-яка мова – це певний живий динамічний організм, система, головною функцією якої є одночасне прагнення до незмінності й до розвитку. Тому в мові одночасно діють два протилежні процеси – динаміка й статика. Існування цих двох протидіючих процесів породжує два різні підходи до вивчення мови – діяхронний і синхронний. Діяхронний підхід допомагає дослідити мову в історичному розрізі її розвитку. Синхронний підхід дає можливість вивчити мову в певний статичний відрізок часу, впродовж якого в ній не відбувається ніяких змін. Саме ці два підходи вирішальні для дослідження джерел походження сенсорних дієслів в англійській мові, зокрема в цій роботі сенсорних дієслів на позначення аудитивного сприйняття.

Аналіз досліджень. Сучасне мовознавство схиляється до думки, що динаміка й статика, синхронія та діяхронія – характерні для мови на будь-якому етапі її існування, і вивчає мовні явища в поєднанні цих двох підходів (Брагіна, 2001: 8; Буніятова, 2002: 361; Дмитрієва, 2005: 84; Залізник, 2001: 13; Andersen, 2006: 59 та інші). Саме їхня протидія зумовлює постійний розвиток мови. Попереднє дослідження детально аналізує джерела походження англійських сенсорних дієслів візуального сприйняття в аспекті динаміки їхньої семантики з використанням діяхронно-синхронного підходу (Головацька, 2019: 35).

Мета статті – відстежити, проаналізувати й систематизувати джерела походження англійських сенсорних дієслів на позначення сприйняття на слух або сенсорних дієслів аудитивного сприйняття в синхронно-діяхронному розрізі їхньої динаміки, встановити джерела їхнього походження, виокремити денотативні лексеми відповідного лексико-семантичного поля, тобто дослідити перспективний розвиток семантики англійських сенсорних дієслів сприйняття на слух в історичному розвитку. Окрім діяхронно-синхронного підходу, для отримання кращих результатів у досягненні мети ми скористалися

порівняльно-історичним методом, семантичним, компонентним і концептуальним аналізами. Всі ці методи, підходи й аналізи дали можливість встановити певні індоєвропейські основи, які є першоджерелами в динамічному розвитку основних англійських сенсорних дієслів (далі – СД) на позначення аудитивного сприйняття та які утворюють ядро відповідного лексико-семантичного поля. Таких першоджерел декілька.

Виклад основного матеріалу. Індоевропейська етимологічна основа *(s)keu[e]-. Припускають, що від основи індоєвропейської прамови *(s)keu[e]- походять слова германської групи мов на позначення аудитивного сприйняття. Під час аналізу сенсорних дієслів із денотативним значенням *see, look, show* ми показали шлях розвитку цієї індоєвропейської основи на позначення візуального сприйняття в германських, кельтських і латинській мовах (Головацька, 2019: 37). Проте індоєвропейська основа *(s)keu[e]- означає не лише «помічати, спостерігати, дивитися», але й містить компонент *hear* «чути, сприймати на слух». Так, з цієї основи *(s)keu[e]- утворилися грецькі й слов'янські слова на позначення сприйняття слухом: грецьке *κοιῖν* *perceive, hear* «сприймати, чути», *kydos glory, fame* «слава», літературно *that which is heard of* «те, про що лине слух»; праслав'янське *чују to feel, perceive, hear* «відчувати, чути», *судо wonder* «чудо», літературно *that which is heard of* «те, про що лине слух», чеське *(z)koumati to perceive, be aware of* «сприймати, усвідомлювати»; сербо-хорватське *чувати watch, heed* «уважно спостерігати, стежити».

Від індоєвропейської основи *(s)keu[e]- утворилося багато слів на позначення сприйняття на слух у групі германських мов: давньоскандинавське *heuga*, норвезьке *houga*, давньошведське *houga*, шведське *hora*, датське *hore*, давньофризьке *hora, hēra, herkia, harkia*, давньосаксонське *hōrian*, західносаксонське *hūgan*, давньомерсійський діалект *hēran*, середньоголандське *hōgen*, голандське *hooren*, ісландське *heuga*, давньверхньонімецьке

hōren, hōrgan, середньовірнонімецьке hōren, horen, hoeren, нижньонімецьке hoeren, верхньонімецьке hōrchen, німецьке hōren – всі означають «слухати, чути», готське hausjan зі значенням «слухати, вислуховувати». У порівнянні з готським дієсловом hausjan в інших лексемах на позначення аудитивного сприйняття відбувся ротацізм. Етимологічно основи германських дієслів *hāusian- / *hauzjān– споріднені зі всіма перерахованими вище дієсловами германських мов зі значенням *hear*, що походять від індоєвропейської основи *(s)keu-. Германське *hāusian- / *hauzjān– є основою утворення давньоанглійського сенсорного дієслова hȳran (*heran*, *hiēran*) *to hear*, *listen*, *obey* «чути, почути, слухати, слухатися», від якого в середньоанглійській мові утворилися два варіанти: СД *heren* і *hiren*. Варто відзначити, що в давньоанглійській мові всі три варіанти СД на позначення сприйняття на слух містять одночасно три компоненти *to hear*, *listen*, *obey*, у середньоанглійській мові ці компоненти розділилися: *heren* позначало *to hear*, *listen*, *hiren* – *to obey*. У ранньонівоанглійський період фонема [r] вокалізувалася в кінці слова і також перед приголосним, що призвело до скорочення її функціонального навантаження. Іншими словами, між голосним і наступним [r] виник пазвук типу нейтрального голосного [ə], з яким неусічений голосний e- утворив централізований дифтонг [ɛə]. Внаслідок цього процесу [r] відпав (не раніше XVIII ст.), нові дифтонги стали позиційно вільними. Таким шляхом утворилося сенсорне дієслово сучасної англійської мови *to hear*. В XVI ст. спостерігається розширення семантики СД *to hear*. Появляються такі деривативи, як *hearsay* «чутка, слух» від виразу *to hear say* (1576р.), *hearing* «слухати справу в суді» (1532 р.). *Hear, hear!* «Правильно, правильно!» (1689 р.) спочатку вживалося в імперативі і використовувалося як оклик для того, щоб звернути увагу на виступ промовця, у наш час набуло значення загального схвального вигуку. В першоджерелі спочатку було *Hear him!*

Від германської основи *hāusian- / *hauzjān– утворилися також давньоанглійські *hērcnian*, *hȳrcnian*, *hērciān*; у середньоанглійській мові скорочена форма від давньоанглійського сенсорного дієслова – *hērknen* і сучасне англійське дієслово *harken* «слухати, прислуховуватися, вислуховувати» (поява у дієсловах суфіксу –k, невідомого походження, надає ним відтінку багатократності, численності) і його варіант *hearken*, які є деривативами англійського СД *to hear*. До утворених сенсорних дієслів зі значенням *to hear* від германського кореня √hauz і основи *hauziqōn–

відноситься й давньоанглійські *hērciān*, *hȳrciān* – (порівняємо з давньофризьким *herkia*, середньонімецьким *horken*, німецьким *hōrchen*, середньовірнонімецьким *hōrchen* від лексеми *hōrah-hōn, які близько споріднені з середньоанглійським *hērknen to hearken*), середньоанглійське *hērke*, англійське *hear*, *hark* «чути, слухати».

Германський корінь √hauz– еквівалентний арійському *kous-* та, вірогідно, споріднений з грецьким √kus- як у ἀκούειν, ἀκούω *hear* «чути». Ознаки основи *kus-* містяться й в грецьких дієсловах ἴχοῦσθαι = ἴ-χοῦς - (σ) - θαι «показуватися, появлятися». Вважають (Kluge, 1898: 173; Mueller, 1865: 319), що готське *hausjan to hear* і *auso ear* є тотожними за походженням. Звідси, можна припустити, що германські основи *hāus- та *aus-* є також етимологічно рівнозначними. Дійсно між ними існує вражаюча схожість, однак на нашу думку їх спорідненість не можлива, так як вони походять від різних основ індоєвропейської прамови: германське *hāus- від індоєвропейської основи *(s)keu[e]- (як було показано вище) й *ausō* від індоєвропейської основи *ous-.

Індоєвропейська етимологічна основа *kleu-. Ця основа зі значенням *to hear* «чути, слухати» є основою утворення великого пласту сенсорних слів у грецькій, латинській, слов'янських та германських мовах. Так, у грецькій мові з нього походять слова κλύειν *to hear* «чути, слухати», κλυ-τος «почути, послухати», κλέ-ος «прославляти, нести слух про», κλέ-ομαι «прославлений, відомий», κλέ-το «знаменитий»; у слов'янських – *slūtī «славитися», *slovō, *slāvā ; *slūxъ, *slъxъ «слух»; *slūxātī, *slūšātī; *slyšātī «слухати»; у латинській – *cluēre* (-ere) *to hear* «чути, слухати»; *cluō*, *clueō* «згаданий, названий», *in-clī-tus* «відомий», *grae-cluis* «добре відомий». Давньолатинське *cluēre* (-ere) *to hear* мав у теп. ч. форму *cluens*, котра пізніше трансформувалася в *clī-ens one who hears, obeys, a dependant* «той, що слухається, утриманець». Від форми акузативу давньолатинського *clī-ent-em* походить фризьке *clī-ent*, за допомогою якого з латинської у сучасну англійську мову запозичений іменник *client* «підлеглий, клієнт». У такий же спосіб розвинулося сучасне англійське *glory* «слава, популярність», запозичене з давньофризької лексеми *glorie* < латинське *glō-ria*, яке є ослабленою формою від латинської основи *clo-ria, споріднений з грецьким κλέ-ος (від * κλεφ-ος «слава»).

Від індоєвропейської основи *kleu- сформувався величезний пласт слів на позначення сприйняття слухом у кельтських мовах: давньоірландське *ro-cluī-nethar* «слухайте», *ro-cloor*, *clunim*

I hear, «я чую», *clū*, *cloth* «слава», *clu-as* «вухо», *cluada ears* «вуха», давньокіммерійське *cluwed* «слухати», середньокіммерійське *cluwaf* «я слухаю», кіммерійське *clūst* «слух», *clust* «вухо», корнуольське *cluwaf* «я слухаю», бретонське *clevout* «слухати». Індоевропейська основа *kleu- очевидна і у санскриті *cluṣ-ti* «слухати, чути» (с замість k, r замість l), *srasati hears*, *obeys* «чути, слухатися»; авест. *sraothra ear*; середньоперське *srod hearing, sound*; литовське *klausau to hear, slove splendor, honor* «велич, слава, честь»; давньослов'янське *slusati to hear, slava fame, glory, slovo word*. Найбільш екстраординарним результатом нашого дослідження є те, що від цього ж гнізда *kleu- виникла сучасна англійська лексема *slave* «раб», що запозичена з фризської *esclave* (німецьке *sklave*) > середньовісньонімецьке *slave* > давньоруське *Slovēne* «слов'яни». Первинне значення англійського *slave* є «схоплений в полон слов'янин або один із слов'ян». Літературне значення лексеми *Slovēne* було «зрозумілі люди» (так як слов'яни розглядали інші раси, своїх сусідів, як «німих» або «таких, що неясно висловлюються»). *Slovēne* було деривативом давньослов'янської лексеми *slovo word*.

У германських мовах індоевропейська основа *kle (u)- з нульовою основою отримала наступний розвиток: германські *hliu-mēn, *hliu-þ-a-n, *hlūd-ā-; *hliuma-z, -ēn, *hlu-z-ā-; *hlūsēn-; *hlusti-z; *hlūstrēn із значеннями *hearing, noise* > готські *hliuþ, hliuma* (іменники: в одн. мали значення «слух, увага» (*hearing*), у мн. – «вуха» (*ears*)), *hluzan «слухати» > давньоскандинавські *hljōð-r* «тихий, спокійний», *hljōð* «слух, тишина», *hlēð-r «відомий», *hljōm-r* «сильний звук», *hlōra* «підслухувати, уважно слухати» > ісландські *hlusta to hear, listen*, *hlust* споріднене з давньоанглійським *hlosnian to listen, be silent in expectation of hearing, await, be on the look out* > давньосаксонське *hlust* «слух, вухо, слухати, підслухувати» > середньонісньонімецьке *lūt, lūsteren* > давньовісньонімецькі (h)liumunt «репутація, слава», (h)lūt «почутий», (h)losēn «слухати, прислуховуватися, слухатися», (h)lūstrēn «слухати, підслухувати» > середньо-вісньонімецькі *liumunt, liument, liumt, liunt; liumde, liunde* «крик, слава», *lus(e)men, lusenen, lusenen* «слухати, підслухувати», *lūschen* «підслухувати», *losen* «слухати, прислуховуватися, почутий» > німецькі *leumund* «слава, репутація», *lauschen* «підслухувати», *losen, laustern* «слухати, прислуховуватися» > давньоанглійські лексеми *hlēoþor* «слух», *hlyst* «слух», *hlystan, hlosnian* «слухати, прислуховуватися», *hlyst, ge-hlyst hearing* «слух». Давньоанглій-

ське *hlosnian* утворилося безпосередньо від герм. основи *hlosnōjan-, а давньоанглійська лексема *hlystan* походить від германського *hlosinōjan, у давньоскандинавській *lysna, hlyсна*.

У середньоанглійський період префікс h- відпадає, короткий голосний u-, який був присутній в мерсійському й усецькому діалектах давньоанглійської мови, переходить в північному діалекті середньоанглійської мови в короткий голосний i - та південно-західному діалекті в короткий u-, тому в середньоанглійській мові виникають два варіанти СД на позначення сприйняття слухом – *lustn-en, listn-en* і дві скорочені форми *lust-en, list-en*. В усіх варіантах цих середньоанглійських сенсорних дієслів кінцевий –en є звичайним інфінітивним суфіксом, -n – в середині цих дієслів є лише вставкою або приголосною, що поєднувала корені *lust-, list-* з суфіксом –en. У сучасній англійській мові зберігся лише один варіант – лексема *listen* «слухати, вислуховувати». Буква t- в англійського СД *listen* не вимовляється, хоча і пишеться, внаслідок того, що в ранньоновісньонімецькій період внаслідок фонологізації голосу у щілинних у групі «щілинний + змичний + сонант» випадає середній приголосний – змичний, так як у *castle, nestle* і тому подібне.

Від розширеної індоевропейської форми основи *kleus- утворюються в германських мовах слова на позначення частини обличчя «щока». Індоевропейське *kleus- > германські *hleuza- «біля вуха», *kleuso- *ear* > давньоанглійське *hleōr cheek, face* «щока, обличчя» > середньоанглійське *leg* «щока». До 1530 р. розвинулося метафоричне значення цього слова *to look obliquely* «дивитися скося». У сучасній англійській йому відповідає слово *leer*.

Індоевропейська основа *klū -to- з довгим голосним ū – і суфіксом to- стала основою розвитку пласту слів у германських мовах на позначення «звуку». Індоевропейське *klū-to- > ісландські *hlidh, hliomr sound, clamor, hljōð sound; hljōðan a sound, tune* > давньошведське *liudher* (прикметник) «шумний, гучний» > шведські лексеми *ljumm* (іменник) «шум, звук», *lju-mma, lom-ra to resound* «голосно звучати, прославляти» > давньодатське *hlewagasti* > датське *lud* «гучний» > давньосаксонське *hlūd* «шумний, гучний» > середньонісньонімецькі *lūt, lūsteren* > давньовісньонімецькі (h)liodar «звук», (h)liumunt «репутація, слава», (h)lūta «звук, легкий шум, голос», (h)lūtī «сила звуку» > середньовісньонімецькі *lut* «гучний, звук, голос, крик», *lūt* «звук, голос» > німецькі *laut / Laut* «гучний / звук» > давньоанглійські *hlēoþor* «шум, звук, мелодія», *hlūd* «шумний, гучний», *hleoþor* «тон,

звук, мелодія» > англійське *loud*. Від індоєвропейського кореня *klū -to- походять англійські *ab-laut, um-laut*, друга половина яких містить компонент -laut «звук». Обидві групи слів мають спільну германську основу *hlūdaz *heard, loud*.

Індоєвропейська етимологічна основа *āu-. Етимологічно дуже важко відрізнити індоєвропейську основу *āu- від іншого індоєвропейської основи *awə- *long, wish* «пристрасно бажати, прагнути», однак основа *āu- відіграла не менш важливу роль в утворенні великого пласту лексики на позначення чуттєвого сприйняття у германських, балто-слов'янських, латинській та грецькій мовах. У індоєвропейській прамові основа *āu- вживалася у значенні «слухати, помічати». Від неї утворилася група слів на позначення візуального й аудитивного сприйняття в давньоіндійській мові āvis із значенням «очевидно, перед очима, публічно», у давньогрецькій ἀίσθομαι «помічати, відчувати», ακοῦετ = ακούσατε «слухати», у грецькій ἀίσθανέσθαι to feel «відчувати», у хетській мові u-uḥ-ḥi «я бачу», a-uš-zi «дивиться», a-ú-gi-iš (< a-ú-wa-gi-iš) «огляд», в авестинській āviš (прикметник) «очевидний, явний, перед очима». У балто-слов'янській групі мов індоєвропейська основа *āu- отримала наступний розвиток:

1. У слов'янських мовах від давньославянського кореня *āv- утворилися давньославянські лексеми *āvīti, *āvē, ūmъ, *ūmēti > давньоруські ѡвити «показати, явити», ѡвитисѧ «показатися, явитися», ѡвѣ «ясно; відкрито» > болгарські *яве* «наяву», *явя* «показую, говорю», *явля* «поява», сербо-хорватські *jáviti* «об'являти», *najávi* «наяву», словенське *jāviti* «доповідати», чеські *jeviti* «показати», *vjev, najev* «відкрито, публічно», *jevny* «відкритий», словацькі *javit* «показати», *jav* «явище», польські *jawić* «відкрити», *na jaw, na jawie* «відкрито», *na jawie* «наяву», укр. *явити, явний, ява*.

2. У балтійських мовах від давньобалтійського *au- утворилися давньобалтійські *au-mō (-men-es), *āmō (-men-es) із значенням *understand, be awake* «розуміти, бути насторожі» > давньолитовські *ōvīje* «марити наяву», *ōvīti-s* «бачити себе у сні або видінні» > литовські *aukti* «розум, уява, інтелект», *ovyties* «привидітися, приснитися».

3. У латинській мові від індоєвропейської основи *āu- взяли початок лексеми *audiō, audire to hear, auscultare, ausculto listen, obedire obey, auscultari listen, audiens audience, auscultator listener* та інші.

4. У германських мовах іє. корінь *āu- не має безпосереднього розвитку.

В англійській мові отримали свій розвиток сенсорні лексеми, запозичені в середньоанглійській і ранньоніованглійській періоди з латинських основ *audiō, -īre, *auscult-, *ausculto- та з грецької *αίσθανέσθαι, від яких в сучасній англійській мові утворилися певні слова на позначення сенсорного сприйняття. А саме:

1. Від латинського *audire* походять англійські лексеми:

- *audible* «чутний, виразний» (1529 р.) < середньофранцузьке *audible* < пізньолатинське *audibilis* < латинське *audire* ;

- *audience* «публіка, глядачі, радіослухачі» (1374 р.) < давньофранцузьке *audience* < латинське *audentia a hearing, listening* дієприкм. І від *audire*;

- *audile* «що володіє доброю слуховою пам'яттю, легко сприймає на слух» (XIX ст.) < англійське *auditory* + *ile* < латинське *audire*;

- *audio-* — компонент складних слів, що передають значення «слуховий, акустичний», напр. *audiotypist* «фономашиністка», *audiograph* «аудиограф»;

- *audit* «аудит, детальна, ретельна перевірка» (1431 р.) < латинське *auditus a hearing* «слух», дієприкм. ІІ від *audire* ;

- *audition* «вислуховування, слух, слухання» (1599 р.) < середньофранцузьке *audicion* < латинське *auditiōnem* (наз. відм. *auditio*), дієприкм. ІІ від *audire*;

- *auditor* «контролер, ревізор» (1377 р.) < в середньоанглійській утворилося під впливом іменника *auditor* «слухач» < середньофранцузьке *auditeur* < латинське *audītorem* (наз. відм. *audītor*) < латинське *audītus*;

- *auditorium* «аудиторія, глядацька зала» (1727 р.) < латинські *auditorium* с.р. від *auditorius* < *audītor* < *audire*;

- *auditory* «слуховий» (близько XIV ст.) < пізньолатинське *audītōrius* < латинське *audire* ;

- *ouez* «слухайте» (1425 р.) < середньофранцузьке *ouez* < давньофранцузьке *oiez* < латинське *audīatis* мн. імперативу від *audire* ;

- *obey* «підкорятися, бути слухняним» (1290 р.) < середньоанглійське *obeien* < давньофранцузьке *obeir to listen* < латинське *oboedire to listen to: ob- to + audire to hear*;

- *subaudition* «припущення, підтекст» < пізньолатинське *subaudītio, subaudītio* < латинське *subaudītus*, дієприкм. мин. ч. від *sub-+audire*.

2. Від латинських основ *auscult-, *ausculto- утворилися англійські *auscultate, auscultation, auscultatory, auscultoscope*.

3. Від грецької основи *αίσθανέσθαι походять сучасні англійські *aesthacyte, aesthete, aesthetic*,

aesthetics, anesthikinesia, anesthesia, anesthesin, anesthetic, anesthiology, anesthetist, anesthetize.

Висновки. Таким чином, встановлено, що індоєвропейські основи *(s)keu[e]- та *kleu- надзвичайно продуктивні для розвитку великого пласту лексем і, зокрема, на позначення чуттєвого сприйняття слухом у германській групі мов і не лише. В англійській мові вони є основою семантичного утворення як пласту слів на позначення аудитивного сприйняття: *(s)keu[e] – продукує ядерні лексеми лексико-семантичного поля сприйняття на слух to hear, to hearken, так і інших лексем, що

продукуються від основи *kleu- зі значеннями cli-ent «слухняний, підлеглий», glory «слава», slave «раб», leer «щока», loud «звук», «гучний, голосний». У всіх цих сучасних англійських словах історично збереглася одна приголосна буква l – від індоєвропейської основи *kleu-. Індоєвропейська основа *āu- є основою утворення лексем із значенням «явище, наяву» в слов'янських мовах, «уява, наяву» в балтійських мовах, лексем на позначення чуттєвого сприйняття в грецькій і латинській мовах, також групи слів на позначення аудитивних медичних термінів в англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брагина А. А. Диахрония в синхронии — как процесс развития языка. *Русский язык: исторические судьбы и современность* : сборник тезисов по материалам I Междунар. конгресса исследователей русского языка, г. Москва, 13–16 марта 2001 г. / Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, Рос. академия наук и др. Москва : МГУ, 2001. С. 8–9.
2. Буніятова І. Р. Основні підходи до вивчення складного речення в синхронії та діахронії. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*. Київ : КНЛУ, 2002. Вип. 6. С. 360–369.
3. Головацька Н. Г. Джерела походження сенсорних дієслів на позначення візуального сприйняття. *Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного університету. Серія «Філологія»* : збірник наукових праць. Одеса : МГУ, 2019. Вип. 42. Том 2. С. 35–40.
4. Дмитриева О. И. Диахронический анализ глаголов производящей базы внутриглагольного префиксального словопроизводства. *Вестник Саратовского госагроуниверситета им. Н. И. Вавилова*. 2005. № 3. С. 84–89.
5. Зализняк А. А. Семантическая деривация в синхронии и диахронии : проект «Каталога семантических переходов». *Вопросы языкознания*. 2001. № 2. С. 13–25.
6. Andersen Henning. Synchrony, Diachrony and Evolution. *Competing Models of Linguistic Change*. 2006. P. 59–90.
7. Bosworth J. An Anglo-Saxon Dictionary / ed. and enlarged by T. Northcote, M. A. Toller. Oxford : At the Clarendon Press, MDCCCLXXXII; London : Henry Frowde OUP Warehouse, 1883. 1302 p.
8. Kluge F. English Etymology : A Selected Glossary serving as an Introduction to the History of the English Language. Strassburg : Karl J. Trübner, 1898. 234 p.
9. Mueller Ed. Etymologisches Woerterbuch der Englischen Sprache. Coethen : Druck und Verlag von Paul Schettler, 1865. 572 p.

REFERENCES

1. Brahina A. A. Diachronia v synchronii – kak process razvitiya yazika. [Diachrony an Synchrony – as the processes of language development]. Russian language: historical destinies and the present. Collected articles of the 1st International Congress of researchers of the Russian language, March, 13–16, 2001. Moscow state university named after M. V. Lomonosov, Rus. Academy of sciences and other. M.:MSU, 2001. pp. 8–9. [in Russian].
2. Buniatova I. R. Osnovni pidhody do vyvchennia skladnoho rechennia v synchronii ta diachronii. [Basic approaches to the study of the complex sentence in diachrony and synchrony] Ser. Philology. Pedagogy. Psychology. Scientific Herald of the department of UNESCO. KNLU, 2002. Ed. 6. pp. 360–369. [in Ukrainian].
3. Holovatska N. H. Dzherela pohodzhennia sensornyh diyesliv na poznachennia vizualnoho spryyniattia. [Sources of origin of the English sensorial verbs of visual perception]. Scientific Herald of the International Humanitarian University. Series: Philology. Collection of scientific works. Odessa: IHU, 2019. Ed. 42, vol. 2. pp. 35–40. [in Ukrainian].
4. Dmitriyeva O. I. Diachronicheskiy analiz glagolov proizvodiashey bazy vnutriglagol'nogo prefiksaln'nogo slovoпроизводства. [Diachronic analysis of verbs of the generating base of the inner-verbal prefix word formation]. Herald of the Saratov state agro-university after N. I. Vavilova. 2005. № 3. pp. 84–89. [in Russian].
5. Zalizniak A. A. Semanticheskaia derivatsiya v synchronii i diachronii: proekt “Kataloga semanticheskikh perehodov”. [Semantic derivation in diachrony and synchrony: a project of the “Catalogue of semantic shifts”]. Questions of Linguistics. 2001. №2. pp. 13–25. [in Russian].
6. Andersen Henning Synchrony, Diachrony, and Evolution. *Competing Models of Linguistic Change*. 2006. pp. 59–90.
7. Bosworth J. An Anglo-Saxon Dictionary. Ed. and enlarged by T. Northcote, M. A. Toller. Oxford: At the Clarendon Press, MDCCCLXXXII. London: Henry Frowde OUP Warehouse, 1883. 1302 p.
8. Kluge F. English Etymology: A Selected Glossary serving as an Introduction to the History of the English Language. Strassburg : Karl J. Trübner, 1898. 234 p.
9. Mueller Ed. Etymologisches Woerterbuch der Englischen Sprache. Coethen: Druck und Verlag von Paul Schettler, 1865. 572 p.